

BUDE MIESTO PRE VŠETKY DETI? KAPACITA PREDŠKOLSKÝCH ZARIADENÍ V BRATISLAVSKOM SAMOSPRÁVNOM KRAJI

Michala Sládeková Madajová^{***}, Martin Šveda^{***}, Ján Výbošťok^{*}

^{*} Geografický ústav SAV, Štefánikova 49, 814 73 Bratislava, Slovensko,
geomada@savba.sk, jan.vybstok@savba.sk

^{**} Univerzita Komenského v Bratislave, Prírodovedecká fakulta, Katedra regionálnej geografie a rozvoja
regiónov, Ilkovičova 6, 841 04 Bratislava, Slovensko, martin.sveda@uniba.sk

Will there be a place for all children? Capacity of pre-school facilities in the Bratislava self-governing region

The paper aims to present the most accurate data on the capacity and availability of pre-school facilities in the Bratislava self-governing region in terms of their spatial detail (municipal level) and completeness (not only official kindergartens but also private facilities providing care for children from 3 to 6 years of age). The problem areas are identified and the consequences of the introduction of compulsory pre-school attendance together with the proposals for solutions to achieve the highest possible participation rate of children in pre-school facilities are presented. The ambition is to highlight the facts that have stood outside the analyses presented so far. More than half of the 89 municipalities were identified as having insufficient capacity for pre-school children. We estimate that from September 2021, there will be more than 31,600 pre-school children, while the kindergartens will have a capacity for approximately 26,700 children. The presented optimization model can allocate 1,412 pupils. The evidence from exploratory research shows that, assuming the capacity of official and minimum capacity estimates of out-of-network facilities, there are more than 2,000 places still missing. In the short term, sufficient capacity will not be filled without allowing the participation of private providers.

Key words: pre-school facilities, complex database, insufficient capacity, optimization model, Bratislava self-governing region

ÚVOD

Jednou z prvých príležitostí, keď majú deti možnosť učiť sa spolupracovať a rozvíjať svoje schopnosti, je obdobie strávené v materskej škole. Viaceré štúdie zdôrazňujú, že predškolská výchova tvorí základ ďalšieho vzdelávania – zohráva dôležitú úlohu v oblasti psychomotorického, kognitívneho, sociálneho a emocionálneho rozvoja a správania detí, čím zastáva významné miesto pri vyrovnávaní rozdielov medzi deťmi z rôzneho sociálneho, kultúrneho či ekonomického prostredia (Currie 2000 a Chambers et al. 2009). Prispieva tak k vyrovnávaniu šancí a vytvára predpoklady pre úspešnosť dieťaťa v škole a neskôr aj na trhu práce (Gorey 2001, Magnuson et al. 2004 a Thompson a Sonnenschein 2015), dokonca vedie k zníženiu delikvencie a kriminality (Kupersmidt et al. 1990, Woodward a Fergusson 2000, Pianta et al. 2009 a Toll et al. 2015). Materské školy ako zariadenia zabezpečujúce výchovu, vzdelávanie a starostlivosť o deti predškolského veku tak majú v systéme vzdelávania nezastupiteľné miesto.

V rámci Európskej únie sa Slovensko už dlhodobo radí medzi krajiny s najnižším počtom detí, ktoré sú zapísané v materských školách (Eurostat 2021). Najaktu-

álnejší údaj z európskeho štatistického úradu hovorí, že v roku 2018 bol podiel detí vo veku štyri a viac rokov, ktoré navštevovali materské školy, 82,2 % (tretí najmenší¹). Vo väčšine európskych krajín pritom tento podiel presahoval 95 % (priemer EÚ bol 94,8 %). Naposledy dosiahla Slovenská republika najvyššiu úroveň zaškolenosti² detí v materských školách v roku 2004, a to 93 % (Hudáková 2016). Príčiny nízkej účasti detí na predškolskom vzdelávaní možno hľadať vo viacerých oblastiach. Tými najzávažnejšími sú nedostatočná regionálna kapacita a nízka miera participácie detí zo sociálne znevýhodneného prostredia (Rigová et al. 2020). Potreba zvýšiť zaškolenosť detí v materských školách nakoniec viedla k prijatiu novely školského zákona, ktorý Národná rada Slovenskej republiky schválila v júli 2019 (zákon č. 209/2019 Z. z.) a ktorým sa od septembra 2021 zavádza povinná dochádzka v materských školách pre deti vo veku päť rokov, teda rok pred plnením povinnej školskej dochádzky na základnej škole.

Jedným z nevyhnutných predpokladov implementácie povinnej predškolskej dochádzky sú dostatočné kapacity materských škôl. Analýza existujúcich kapacít v roku 2018 ukázala, že v školskom roku 2018/2019 materské školy oficiálne navštevovalo 84 % 5-ročných detí. Voľných miest pritom bolo maximálne pre 91,3 % 5-ročných detí, mimo škôl sa tak ocitlo 9 601 detí (Varsik 2019). Tesne pred účinnosťou novely o povinnom predprimárnom vzdelávaní (september 2021) neexistovala presná kalkulácia počtu detí, ktoré nemožno umiestniť v materskej škole. Kým v školskom roku 2019/2020 Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR (MŠVVaŠ SR) uvádzalo zhruba 8 000, Združenie miest a obcí Slovenska (ZMOS) tvrdilo, že samospráva musí do 1. septembra 2021 dobudovať cca 20-tisíc miest (ZMOS 2020a). Podľa informácií z MŠVVaŠ SR k 1. 9. 2020 chýbali miesta pre 2 000 5-ročných detí. Podľa vyhlásenia MŠVVaŠ SR k septembru 2021 by malo byť v materských školách na Slovensku k dispozícii 180 000 miest a približne toľko by malo byť aj detí vo vekovej kategórii 3 – 5 rokov (MŠVVaŠ SR 2020). Hoci sa z celonárodného pohľadu javia existujúce kapacity materských škôl ako postačujúce, problémom je, že sú v priestore rozmiestnené nerovnomerne (Hall et al. 2019) a nezodpovedajú aktuálnej priestorovej dynamike populácie (Varsik 2019). S výnimkou dvoch prác z akademického prostredia (Nestorová-Dická 2011 a Hudáková 2016) sa problematika materských škôl na Slovensku, resp. otázka prístupu k predprimárnemu vzdelávaniu analyzovala predovšetkým pod gesciou MŠVVaŠ SR (MŠVVaŠ SR 2017, Herich a Kováč 2019 a Varsik 2019), ZMOS (Mederly et al. 2017) alebo v rámci projektov Európskej únie pod záštitou rôznych združení (Hall et al. 2019, Kahanec et al. 2019, Rigová et al. 2020 a iní). Posledné menované sa v prevažnej miere sústredili na deti zo (sociálne/zdravotne) znevýhodneného prostredia.

Príspevok je zameraný na región zázemia hlavného mesta, ktorý je z hľadiska analýzy dostupnosti predprimárneho vzdelávania do istej miery špecifický. Ide o územie zasiahnuté procesom intenzívnej suburbanizácie (Šveda a Šuška 2020), ktorý do vidieckeho zázemia mesta prináša dynamický populačný a rezidenčný rozvoj (Novotný a Pregi 2019 a Podolák a Šveda 2019). Ten však nesprievádza adekvátny rozvoj sociálnej infraštruktúry a vybavenosti a práve kapacity mater-

¹ Za Slovenskom sa umiestnili už len Chorvátsko s 81,8 % a Grécko s 75,2 % zaškolenosťou.

² Zaškolenosť, tzv. čistá miera účasti (participácie) detí v materských školách, vyjadruje percentuálny podiel počtu detí určitého veku v materských školách z celkového počtu obyvateľov toho istého veku.

ských škôl sa stávajú kľúčovým problémom rozrastajúcich sa obcí. V tejto oblasti je v porovnaní s regiónom východného Slovenska³ záujem o návštevu materskej školy značný, nepostačujúce sú však práve kapacitné možnosti existujúcich zariadení. Množstvo obcí v zázemí Bratislavy (a iných väčších miest) posledné roky zaznamenávalo zvýšený tlak na umiestňovanie detí do materských škôl, ktorý sa s účinnosťou novely školského zákona nepochybne ešte zvýši. Podľa školského zákona pribudla samosprávam povinnosť zabezpečiť kapacity pre predprimárne vzdelávanie pre všetky deti vo veku 5 rokov, ktoré majú trvalý pobyt na území danej obce. Mnohé však nevedia, koľko rodín s deťmi reálne v obci žije, resp. nedokážu odhadnúť počet detí, ktoré majú nastúpiť na povinnú predškolskú dochádzku. Problém neúplnej evidencie obyvateľstva je tak jedným z faktorov, ktoré významnou mierou skresľujú výsledky doteraz prezentovaných analýz a ktorý je potrebné reflektovať (bližšie Šveda et al. 2019). Ďalšou nezohľadnenou, ale veľmi podstatnou skutočnosťou je, že doposiaľ uskutočnené analýzy týkajúce sa zaškolenosti detí vychádzali len z údajov o zariadeniach, ktoré sú evidované v Sieti škôl a školských zariadení. Práve v regióne Bratislavy však nezanedbateľný počet detí (z rôznych dôvodov) navštevuje zariadenia, ktoré sa v spomínanom zozname nenachádzajú a o ktorých neexistuje evidencia. Výsledkom je, že tesne pred praktickou účinnosťou zákona o povinnom predprimárnom vzdelávaní (september 2021) nemáme reálny obraz o dostupnej kapacite predškolských zariadení ani o reálnom stave zaškolenosti detí v nich.

Zámerom príspevku je na príklade regiónu Bratislavského kraja prezentovať čo najpresnejšie údaje o kapacite a dostupnosti predškolských zariadení z hľadiska ich priestorovej podrobnosti (úroveň obcí) a úplnosti (nielen oficiálne materské školy, ale aj súkromné zariadenia poskytujúce starostlivosť pre deti od 3 – 6 rokov) s cieľom identifikovať problémové oblasti v skúmanom území, zhodnotiť dôsledky zavedenia povinnej predškolskej dochádzky a ponúknuť návrhy na riešenie, ako dosiahnuť čo najvyššiu mieru participácie detí v predškolských zariadeniach. Ambíciou je poukázať na skutočnosti, ktoré doteraz stáli mimo doposiaľ prezentovaných analýz o miere zaškolenosti detí v materských školách a o potrebe kapacít predškolských zariadení, ako aj na problémy, s ktorými sa budú deti predškolského veku, ich rodičia a samosprávy stretávať od septembra 2021.

SYSTÉM VZDELÁVANIA A STAROSTLIVOSTI V RANOM DETSTVE NA SLOVENSKU

V medzinárodnom kontexte sa model vzdelávania a starostlivosti v ranom detstve chápe ako pomerne flexibilný systém rôznych služieb, programov a opatrení, ktoré sú zamerané na pomoc, podporu, ochranu a vzdelávanie detí od narodenia až do veku povinnej školskej dochádzky. V tomto zmysle ide o akýkoľvek regulovaný mechanizmus starostlivosti a vzdelávania detí, bez ohľadu na prostredie, financovanie, otváracie hodiny alebo obsah (OECD 2001, p. 7). V slovenskom prostredí nemá pojem vzdelávanie a starostlivosť v ranom detstve (VSRD) ustálenú definíciu a okrem tohto výrazu máme možnosť stretnúť sa aj s ďalšími termínmi, napr. raná starostlivosť, včasná starostlivosť či včasná intervencia a pod. (Kahanec et al.

³ Hall et al. 2019, Varsik 2019 a Rigová et al. 2020 sa zhodujú, že problém nízkej účasti detí na programoch predškolského vzdelávania je vypuklý najmä na východnom Slovensku, v Košickom a Prešovskom kraji. Príčinou je okrem geografickej aj finančná nedostupnosť a v prípade detí zo sociálne znevýhodneného prostredia aj jazyková bariéra, nedostatok personálnych kapacít či predsudky (Hall et al. 2019, Kahanec et al. 2019 a Rigová et al. 2020).

2019). Čo je však najpodstatnejšie, v protiklade k pomerne širokému a komplexnému chápaniu VSRD na medzinárodnej úrovni, u nás sa vnímanie tohto modelu obmedzuje len na predškolské (predprimárne) vzdelávanie, ktoré definuje zákon č. 245/2008 Z. z. (tzv. školský zákon) ako výchovu a edukáciu poskytovanú deťom spravidla vo veku 3 – 6 rokov v materských školách. Takéto zúžené chápanie VSRD sa objavilo aj v Národnom programe rozvoja výchovy a vzdelávania 2018 – 2027 (MŠVVaŠ SR 2018), v ktorom sa v súlade s uvedeným spomína len prostredie materskej školy a veková kategória detí od štyroch rokov do nástupu na povinnú školskú dochádzku.

Je teda zrejmé, že na Slovensku sa implicitne rozlišuje na jednej strane medzi starostlivosťou o deti (do 3 rokov) a na druhej strane vzdelávaním detí v ranom detstve, v ktorom máme v porovnaní so zahraničím veľmi zúženú ponuku programov. Prakticky jedinou možnosťou je materská škola určená pre deti od 3 do 6 rokov (Hall et al. 2019). Materské školy (MŠ) sú na Slovensku súčasťou sústavy škôl od roku 2008 a sú definované ako zariadenia oprávnené uskutočňovať výchovu a vzdelávanie (§27 školského zákona). Možno ich klasifikovať z rôznych hľadísk (podľa zriaďovateľa, vzdelávacieho programu, a i.). Ich kategorizácii sa však nebudeme podrobnejšie venovať. Postačujúce je rozlišovanie MŠ podľa zriaďovateľa, kde ich delíme na štátne (zriaďovateľom je obec, prípadne okresný úrad v sídle kraja pre deti so špeciálnymi potrebami), cirkevné (cirkev alebo náboženská spoločnosť) a súkromné materské školy (právnická/fyzická osoba). Všetky MŠ sú evidované v tzv. Sieti škôl a školských zariadení (ďalej len Sieť), ktorú spravuje MŠVVaŠ SR. Okrem materských škôl existujú ďalšie súkromné zariadenia nezaraďované do Sieť, ktoré poskytujú služby starostlivosti o deti. Na prvý pohľad nie je medzi nimi a materskými školami žiadny rozdiel. Takéto zariadenia však nemusia mať splnené rôzne podmienky týkajúce sa predovšetkým kvalifikovaného personálu či vzdelávacieho programu. Podľa súčasne platného zákona teda nie sú materskou školou a nemajú oprávnenie poskytovať predprimárne vzdelávanie. Na strane druhej treba dodať, že mnohé z nich fungujú na rovnakom princípe ako zariadenia v Sieť, dokonca ich v niektorých oblastiach aj predstihujú (napr. čo sa týka stravovania, zohľadnenia individuálnych potrieb, ponuky rôznych kurzov a pod.). V nadväznosti na uvedené skutočnosti v príspevku používame termín „materská škola” len v súvislosti s tými zariadeniami, ktoré sú zaradené do Sieť a súhrnne pre všetky zariadenia, ktoré poskytujú starostlivosť o deti vo veku 3 – 6 rokov (sieťové aj mimosieťové) uprednostňujeme označenie „predškolské zariadenia”.

ZÁKLADNÁ CHARAKTERISTIKA SLEDOVANÉHO ÚZEMIA

Bratislavský kraj možno považovať za jednoznačne najdynamickejší región Slovenska, čo dokumentuje celý rad ukazovateľov sociálneho a ekonomického rozvoja. Syntetizujúcimi charakteristikami sú predovšetkým ukazovatele populačného vývoja a bytovej výstavby, ktoré zachytávajú nielen rezidenčnú atraktivitu regiónu, ale aj dynamické procesy intraregionálnej decentralizácie (suburbanizácie), ako aj interregionálnej koncentrácie. Kým prvý uvedený proces sa prejavuje pozitívnym migračným saldóm zázemia mesta voči jadrú mestského regiónu, druhý proces je výsledkom migračného zisku regiónu hlavného mesta na úkor ostatných regiónov krajiny (Novotný a Prego 2019).

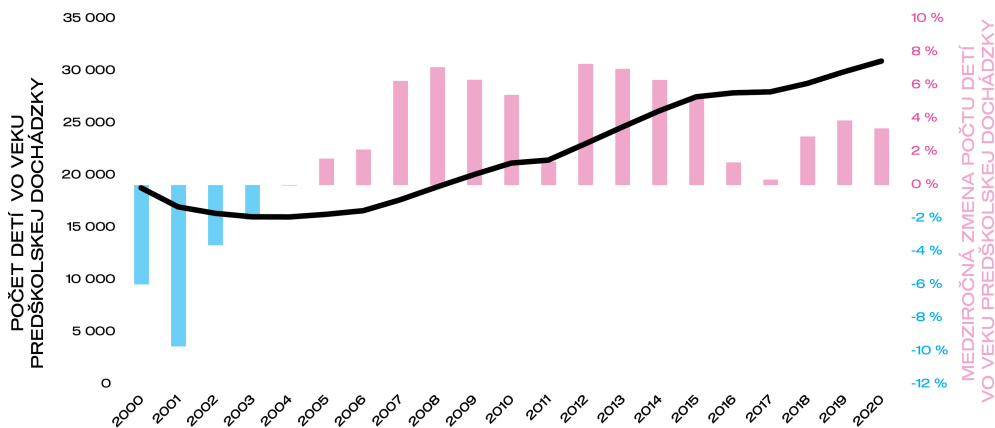
Hoci bol začiatok 21. storočia až do roku 2006 v kraji poznačený prirodzeným úbytkom obyvateľstva, od roku 2000 nadobúdal tento ukazovateľ stále nižšiu hod-

notu. V rokoch 2010 – 2012 región zaznamenal najväčší nárast prirodzeného prírastku a ako v jedinom kraji na Slovensku v ňom v nasledujúcom období (2013 – 2015) nedošlo k poklesu prirodzeného prírastku obyvateľov. Zároveň v kraji od roku 2007 dochádza k oživeniu reprodukcie a k nárastu podielu predproduktívnej zložky obyvateľstva (z 13,4 % v roku 2001 na 17,5 % v 2019). Okresy kraja sa z pozície s najnižšou plodnosťou dostali medzi regióny s nadpriemernou plodnosťou na Slovensku (Šprocha et al. 2019a). Pod vplyvom pozitívne sa vyvíjajúcej pôrodnosti v období posledných piatich rokov sa Bratislavský kraj s prirodzeným prírastkom nad 3 ‰ dostáva na úroveň Prešovského kraja, ktorý dlhodobo vykazuje najvyššiu hodnotu tohto ukazovateľa spomedzi všetkých krajov Slovenska (Šprocha et al. 2019b). V súčasnosti (2020) sa jeho hodnota pohybuje okolo 2,5 ‰. Celkovo tak Bratislavský kraj patrí medzi oblasti s vysokým populačným potenciálom, ktorý si podľa uvedených autorov zachovajú všetky tri mimobratislavské okresy kraja až do roku 2040.

Bratislavský kraj už dlhodobo vykazuje celkový migračný prírastok obyvateľstva. V období rokov 2000 – 2019 sa do Bratislavského kraja prisťahovalo 136 000 obyvateľov (ŠÚ SR 2020), sumárne migračné saldo dosiahlo úroveň vyše 80 000 (ŠÚ SR 2021a). Na tomto pozitívnom výsledku sa najviac podieľali mimobratislavské okresy (Senec, Pezinok a Malacky), ktoré v priebehu sledovaného obdobia zaznamenali kladnú bilanciu 64 000 prisťahovaných. Od začiatku analyzovaného obdobia tak migračný prírastok v Bratislavskom kraji vzrástol takmer šesťnásobne (z 2 ‰ v roku 2000 na skoro 12 ‰ v roku 2020). Výsledkom je nárast populácie Bratislavského kraja o 56 000 obyvateľov (2000 – 2020), na ktorom sa v približne rovnakej miere podieľajú prisťahovalci z celého územia Slovenska (podrobnejšie Podolák a Šveda 2019). Tí sa usádzajú nielen v hlavnom meste, ale čoraz väčšími v nových rezidenčných zónach, ktoré obklopujú Bratislavu. V období rokov 2002 – 2020 sa v Bratislavskom kraji dokončilo približne 88 000 bytových jednotiek, z toho až 45 % pripadlo na okresy Malacky, Senec a Pezinok (ŠÚ SR 2021b).

Nie je prekvapením, že región Bratislavy v najväčšej miere priťahuje mladých a vzdelaných migrantov (Novotný a Pregi 2019). V kontexte problematiky predškolskej infraštruktúry môžeme našu pozornosť osobitne upriamiť na najmladšiu vekovú skupinu prisťahovalcov. Z celkového počtu migrácií (2000 – 2019), ktoré smerovali do Bratislavského kraja, tvorili deti vo veku 0 – 9 rokov⁴ 18 000 migrácií (ŠÚ SR 2020). Opačným smerom, teda von z Bratislavského kraja, sa odsťahovalo 11 000 najmladších migrantov. Na porovnanie, počet migrácií starších detí vo veku 10 – 19 rokov, ktoré sa prisťahovali do regiónu, dosiahol len približne 6 000 migrácií oboma smermi. Vyššia mobilita mladších detí, ktorá pravdepodobne súvisí s naplnením nových potrieb na bývanie mladých rodín, však nie je sprevádzaná adekvátnymi službami, medzi ktoré patrí aj dostupné predškolské vzdelávanie. Nedostatok miest v materských školách v Bratislavskom kraji pritom nie je iba aktuálnym problémom, ale pozorujeme ho už dlhšie obdobie. Môžeme ho vnímať ako dôsledok neschopnosti štátnej správy pružne reagovať na zmeny v populačnom vývoji. Nízka pôrodnosť v prvých rokoch 21. storočia spôsobila zníženie počtu materských škôl a na neskôr sa zvyšujúci počet detí (obr. 1) už štát a samosprávy nedokázali adekvátne reagovať.

⁴ Autori príspevku mali k dispozícii len údaje agregované do desaťročných vekových skupín. Do hrubých migračných tokov nie sú započítané migrácie v rámci Bratislavského kraja.

Obr. 1. Vývoj počtu detí vo veku predškolskej dochádzky (3- až 6-ročné) v Bratislavskom kraji

Zdroj údajov: ŠÚ SR (2021a).

ZDROJE ÚDAJOV, TVORBA DATABÁZY A POUŽITÉ METÓDY

Zoznam materských škôl zaradených do Siete škôl a školských zariadení spolu s ich identifikačnými údajmi a základnými charakteristikami (sídlo, zriaďovateľ, výchovný jazyk, druh starostlivosti, počet zamestnancov, počet tried a žiakov podľa vekových skupín, kapacita zariadenia⁵, ako aj počet nevybavených žiadostí na prijatie) poskytuje Centrum vedecko-technických informácií (CVTI) za príslušný školský rok. Podrobnejšie údaje týkajúce sa napr. právnej formy, počtu žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia a vybraných ukazovateľov rozpočtu sa dajú dohľadať na portáli CVTI *Mapa regionálneho školstva*.

Zariadenia starostlivosti o deti (tzv. mimosieťové zariadenia) od 3 do 6 rokov sa nenachádzajú v žiadnej databáze, o existencii mnohých je možné sa dozvedieť jedine prostredníctvom internetu, aj to nie vždy spoľahlivo. Na Slovensku momentálne pôsobia dve organizácie zastrešujúce súkromné zariadenia starostlivosti o deti: Aliancia súkromných jasli a škôlok a Asociácia pracovníkov súkromných škôl a školských zariadení Slovenska. Fungujú ako dobrovoľné záujmové združenia a zoznam svojich členov si neevidujú. Z tohto dôvodu sme dohľadanie mimosieťových prevádzkovateľov realizovali viacerými spôsobmi. Východiskom bol zoznam podnikateľských subjektov, ktorým bol v zmysle klasifikácie ekonomických činností (SK NACE) pridelený kód 88.91.0 denná starostlivosť o deti (IVP 2020). Činnosť týchto subjektov bola overovaná exploratívnym prieskumom ponuky na internete (sociálne siete, mapové služby, vlastné webové sídla), pričom pozornosť sa sústredila na zariadenia, ktoré poskytujú celodennú starostlivosť o deti. Vytvorená databáza sa následne konfrontovala so záznamami Regionálneho úradu verejného zdravotníctva (RÚVZ) Bratislava, odbor hygieny detí a mládeže (RÚVZ 2020) a s registrom poskytovateľov sociálnych služieb, ktorý k 30. 9. 2020 zverejňuje Bratislavský samosprávny kraj. Prvý menovaný eviduje zoznam materských škôl,

⁵ Údaj o kapacite sa eviduje až od roku 2018.

ale aj zariadení starostlivosti o deti do 3 rokov veku dieťaťa a prevádzkarní, v ktorých sa prevádzkuje živnosť starostlivosti o deti do 6 rokov veku dieťaťa spolu s ich hygienickou kapacitou. Vzhľadom na početné nezrovnalosti a neaktuálne informácie nemožno tento zdroj hodnotiť ako úplne spoľahlivý. V prípade druhého ide o zoznam všetkých poskytovateľov sociálnych služieb, ktorí splnili podmienky stanovené zákonom o sociálnych službách a požiadali Bratislavský samosprávny kraj o zápis do tohto registra. Z nich sa dajú vyčleniť len poskytovatelia, ktorí sú uvedení ako zariadenia starostlivosti o deti do troch rokov veku dieťaťa. Mnohé z nich však zároveň poskytujú služby starostlivosti aj pre staršie deti. Kombináciou všetkých týchto zdrojov bol vytvorený zoznam aktívne pôsobiacich zariadení, ktoré zabezpečujú celodennú starostlivosť o deti vo veku 3 – 6 rokov na území Bratislavského kraja. Jednotliví mimosieťoví poskytovatelia boli individuálne oslovení jednak pre opätovné overenie existencie prevádzky (mnohé v čase COVID pandémie prevádzku zrušili) a tiež aj pre doplnenie údajov o kapacite a obsadenosti. Prieskum prebiehal v období november 2020 – marec 2021.

Obce, v ktorých bola identifikovaná nedostatočná kapacita predškolských zariadení, boli následne kontaktované s cieľom zistiť, do akej miery si samosprávy uvedomujú problém nedostatku miest, ako sú v tomto smere aktívne a aké konkrétne kroky v blízkej budúcnosti plánujú. Nedostatočné kapacity predškolských zariadení v niektorých obciach môžu do určitej miery pokryť zariadenia v iných obciach. Pristúpili sme preto k návrhu optimalizácie dochádzky detí do obcí s voľnou kapacitou. Využitý bol optimalizačný nástroj v jazyku R (knihnica *lpSolve*), ktorý primárne slúži na modelovanie optimálneho riešenia tzv. dopravného problému (*fuzzy transportation problem*; Kaliyappan a Dhanasekar 2020). Parametre tvorby modelu boli nasledovné:

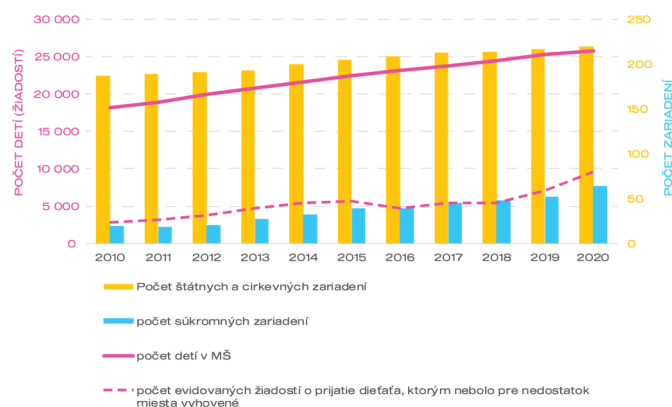
- Každé dieťa môže byť presunuté z obce trvalého bydliska do ktorejkoľvek inej obce v rámci kraja.
- Súradnice obce predstavujú prirodzené centrum obce (námestie, obecný úrad, kostol a pod.)
- Deti sú presúvané do najbližšej obce na základe vypočítanej časovej dostupnosti s využitím nástroja Distance Matrix API od spoločnosti Google⁶.
- Model prerozdeľuje deti v obciach s prekročenou kapacitou do najbližšej obce s voľnými kapacitami.
- Keď sa kapacita konkrétneho zariadenia naplní, model pokračuje s presunom ďalších detí, až kým nevyčerpá všetky kapacity alebo nepremiestni všetky deti.

PRIESTOROVÉ ROZMIESTNENIE A KAPACITA PREDŠKOLSKÝCH ZARIADENÍ NA ÚZEMÍ KRAJA

Podobne, ako na území celého Slovenska, aj v Bratislavskom kraji začali od roku 1991 postupne zanikať mnohé MŠ, najviditeľnejšie od roku 2000, čo možno dať do súvisu s poklesom počtu narodených detí. Na porovnanie, v roku 2001 pôsobilo na území kraja 239 škôlok a v roku 2009 už len 180 (CVTI 2020b). Od tohto

⁶ Ide o odhad osobnej cestnej dopravy (jazda autom). Model pracuje s dlhodobým priemerným dojazdovým časom počas pracovného dňa.

obdobia sa počet predškolských zariadení v kraji začal postupne zvyšovať, čo korešponduje s obdobím oživenia reprodukcie obyvateľstva v kraji. Na takýto obrat v demografickom vývoji však už vývoj štátnej predškolskej infraštruktúry nezareagoval tak pružne ako na začiatku storočia. Na nárast počtu žiakov obce odpovedali skôr rozširovaním kapacity pôvodných budov o niekoľko tried, než navýšovaním počtu samotných zariadení. Kým počet štátnych a cirkevných zariadení sa zvyšoval len pozvoľne (obr. 2), narastajúci dopyt pomohli čiastočne vykryť súkromné škôlky, ktorých počet sa v priebehu sledovaného obdobia zvýšil o viac než trojnásobok (z 19 na 64). Najväčší počet materských škôl pribudol medzi rokmi 2019 a 2020 (4 štátne a 12 súkromných), z toho najviac v hlavnom meste (2 štátne a 10 súkromných).

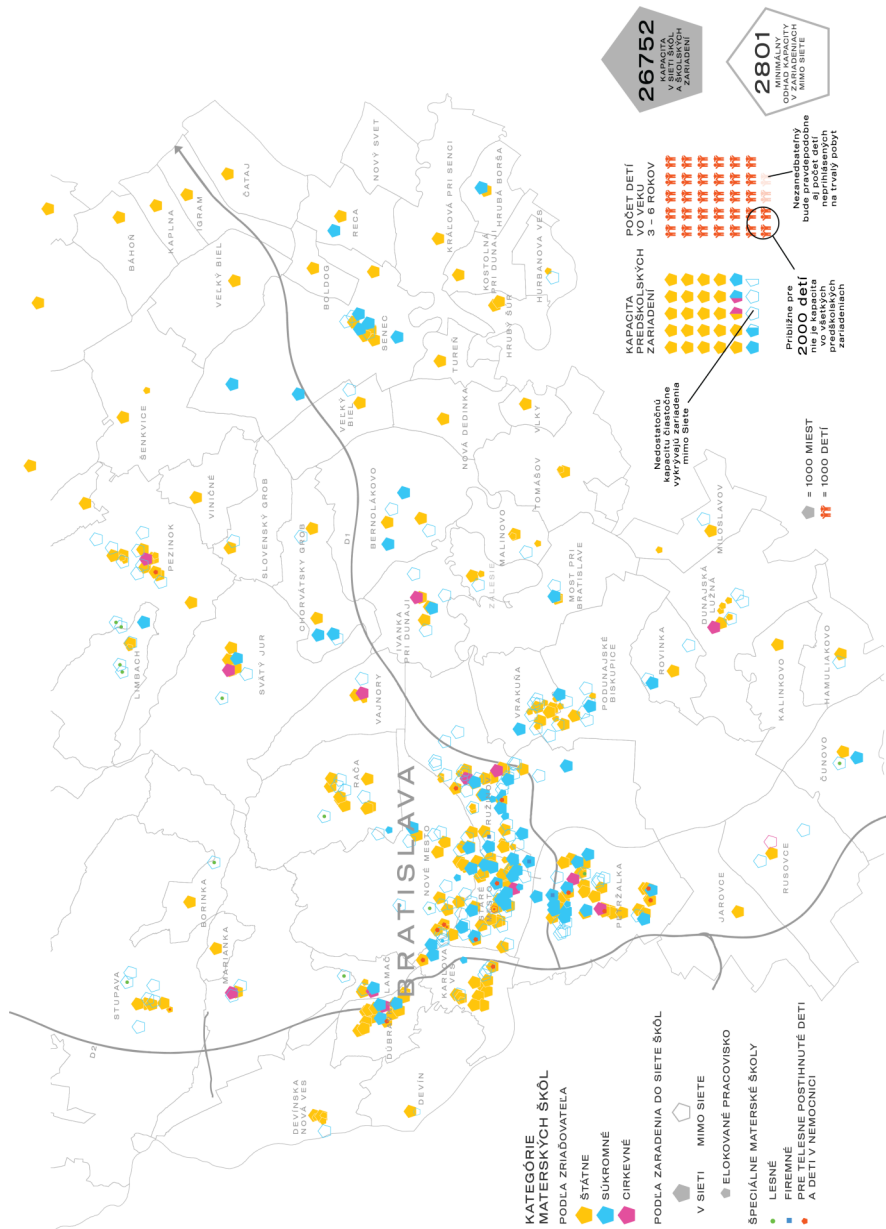

Obr. 2. Vývoj počtu materských škôl v období rokov 2010 – 2020 v Bratislavskom samosprávnom kraji

Zdroj údajov: CVTI (2020b).

V súčasnosti (ku koncu roka 2020) sa v Bratislavskom kraji nachádza v Sieti škôl a školských zariadení 300 materských škôl (a 62 ich elokovaných pracovísk), z toho 207 je štátnych, 64 súkromných, 13 cirkevných a 16 špeciálnych. Je to však región, kde pôsobí najväčšie množstvo tzv. mimosieťových zariadení, ktoré zabezpečujú starostlivosť o deti vo veku 3 – 6 rokov. V kraji bolo identifikovaných 151 takýchto zariadení. Najviac z nich sa nachádza v okrese Bratislava II (31), okresy Senec, Pezinok a Bratislava III ich majú 21. Najmenej je lokalizovaných v okrese Malacky (10) a Bratislava IV (12). Do istej miery špecifické postavenie z hľadiska počtu materských škôl, ako aj pomeru medzi sieťovými a mimosieťovými zariadeniami zaujíma časť Bratislava-Staré Mesto, kde pôsobí 21 štátnych, 17 súkromných materských škôl a 20 zariadení mimo Sieť. Veľký podiel súkromných zariadení je do Sieť zaradených aj v meste Senec (6 z 9), kým napr. v Stupave a Svätom Jure len jedno a v Pezinku a Malackách ani jedno (obr. 3).

Obr. 3. Rozmiestnenie jednotlivých typov materských škôl a mimosieťových zariadení starostlivosti o deti vo veku predškolskej dochádzky v Bratislave a jej blízkom okolí

Zdroj údajov: CVTI (2020a), vlastný výskum.

Rozširovanie kapacitných možností materských škôl za posledných desať rokov nie je možné spoľahlivo zhodnotiť, keďže údaje o kapacite jednotlivých zariadení neboli do roku 2018 dostupné. Čiastočný obraz o dynamike nám však môžu poskytnúť údaje o počte tried. Za posledných desať rokov sa počet tried zvýšil v prípade MŠ zriadených štátom a cirkvou o tretinu, zatiaľ čo pri súkromných MŠ zaradených do siete až o trojnásobok (CVTI 2020b). Súhrnne v období rokov 2010 – 2020 vzrástla kapacita MŠ z necelých 20 000 miest na približne 26 750 miest (nie je zarátaná kapacita špeciálnych MŠ). Z toho v súčasnosti súkromné zariadenia v sieti vytvárajú kapacitu pre približne 3 040 detí. Kapacitu mimosieťových zariadení sa nepodarilo spoľahlivo zistiť. Z údajov RÚVŽ a informácií od samotných prevádzok sme získali údaje o kapacite pre 113 zariadení, zvyšným bola pridelená minimálna kapacita s veľkosťou jednej triedy v súkromných zariadeniach, ktorá bola stanovená na veľkosť 10 miest⁷. Celkový odhad kapacít zariadení mimo siete je cez 2 800 miest (obr. 3), v skutočnosti je však o niečo vyšší.

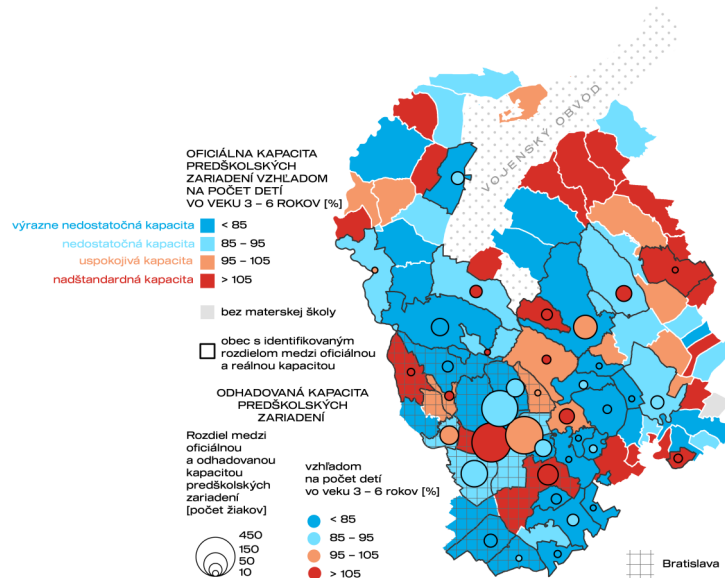
Analyzovať kapacity materských škôl na regionálnej úrovni nemá zásadný prínos. Preto sme údaje o individuálnych zariadeniach agregovali na úroveň obcí a kapacitu porovnali s počtom detí, ktoré môžu dané zariadenie navštevovať. Tieto deti označujeme ako deti predškolského veku. Ide o deti vo vekovej kategórii 3 až 6 rokov, ktoré majú trvalý pobyt na území danej obce. Počet detí v sledovaných vekových kategóriách je dôležitý pre vyvodenie záverov o postačujúcej, alebo naopak nedostatočnej kapacite predškolských zariadení v jednotlivých obciach v súčasnosti a v blízkej budúcnosti. Pre úplnosť uvádzame, že pracujeme so scenárom, že všetky deti predškolského veku by si uplatnili nárok na miesto v MŠ a zároveň sa dané počty 3- až 6-ročných môžu mierne líšiť od reálnej situácie. Vzhľadom na dostupné štatistické dáta (ŠÚ SR 2021c) nebolo možné presne vyčíslieť počet detí v hraničných vekových kategóriách (t. j. 3- a 6-ročné)⁸, tieto údaje by bolo potrebné dohľadať z matrik jednotlivých obcí.

K 31. 12. 2020 sme v Bratislavskom kraji evidovali 54 obcí, v ktorých nebol v materských školách dostatok miest pre deti predškolského veku. Ako lokality s nedostatočnou kapacitou boli vyhodnotené obce, v ktorých bol percentuálny podiel kapacít existujúcich zariadení vzhľadom na počet detí predškolského veku nižší ako 95 %. Odhadujeme, že k septembru 2021 bude na území Bratislavského kraja vyše 31 600 detí predškolského veku, pričom zariadenia zaradené do siete budú mať kapacitu pre približne 26 800 detí. Ak sa tento stav v roku 2021 nezmení (materské školy nenavýšia v priebehu roka svoju kapacitu, prípadne nevzniknú nové MŠ), k 1. 9. 2021 nebude v sieťových zariadeniach miesto pre vyše 4 800 detí. Ak by sme do úvahy zobrali minimálne odhadovanú kapacitu mimosieťových zariadení, stále by chýbalo vyše 2 000 miest. Hoci by sa mohlo zdať, že počet neumiestnených detí nie je veľký (a samozrejme, nie všetky deti predškolského veku MŠ aj navštevujú), kapacity materských škôl by nemali byť nastavené minimalisticky, ale tak, aby dokázali pokryť celkový dopyt s určitou rezervou a „odolať“ prípadným demografickým výkyvom v najbližšom období. Scenár, že deti s povinnou predškolskou dochádzkou budú do materských škôl prijímané na úkor mlad-

⁷ Maximálny počet detí v triedach štátnych materských škôl je omnoho vyšší. Stanovuje ho § 28 ods. 9 školského zákona nasledovne: 20 detí v triede pre 3- až 4-ročné deti; 21 v triede pre 4- až 5-ročné deti; 22 v triede pre 5- až 6-ročné deti a 21 v triede pre 3- až 6-ročné deti.

⁸ Zo zákona sa do materskej školy prijímajú deti, ktoré dosiahnu vek 3 roky k 31. 8. daného roka. V danom roku sú pritom v materskej škole aj 6-ročné deti, ktoré nenastúpili na povinnú školskú dochádzku (nedosiahli 6 rokov k 31.8.), prípadne staršie deti (6- a 7-ročné, ktoré majú odloženú školskú dochádzku).

ších vekových kategórii (3-ročné deti) je veľmi pravdepodobný v 54 obciach kraja. Celkovo najväčší nedostatok voľných miest v materských školách bol zaznamenaný v obciach okresu Senec: Hamuliakovo, Veľký Biel, Most pri Bratislave, Rovinka, Miloslavov a i., v okrese Pezinok: Slovenský Grob, v okrese Malacky: Stupava, Pernek, Láb a vo viacerých mestských častiach Bratislavy: Rusovce, Záhorská Bystrica, Nové Mesto, Devín, Jarovce, Čunovo či Rača (obr. 4). V prípade, že by sme do úvahy zobrali aj minimálny odhad kapacít zariadení mimo Siete (teda 10 miest), zlepšenie je pozorovateľné v 17 obciach, avšak len 3 obce (Modra, Vysoká pri Morave, Pezinok) by sa zaradili do kategórie obcí s postačujúcou kapacitou. Otázkou je, koľko rodičov bude schopných finančne pokryť náklady spojené s dochádzkou do súkromných zariadení, ak nenastane aj zmena ich financovania. Pri zachovaní súčasného stavu (kapacita a počet detí vo veku 0 – 6 rokov ku koncu roka 2020) a zarátaní predpokladaného počtu novovytvorených miest z pripravovaných projektov spolu s priemerným ročným prírastkom detí predškolského veku prostredníctvom migrácie⁹ možno predpokladať, že v roku 2023 bude v kraji chýbať miesto pre približne 4 480 detí predškolského veku.

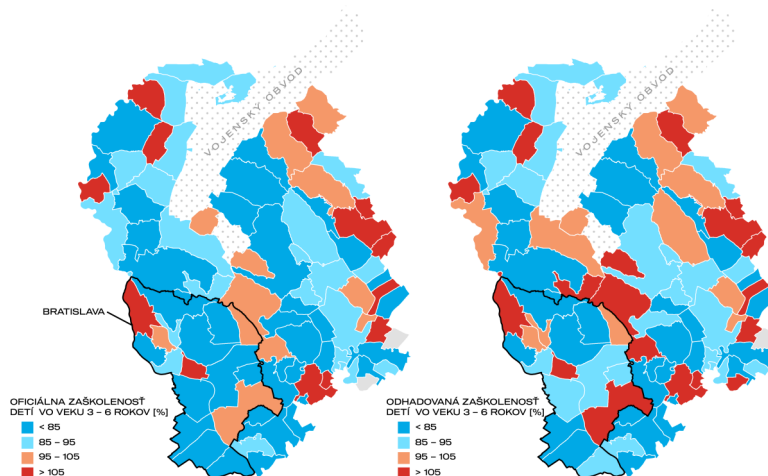
Obr. 4. Porovnanie oficiálnej a odhadovanej kapacity predškolských zariadení v Bratislavskom samosprávnom kraji v roku 2021

Zdroj údajov: CVTI (2020a), vlastný prieskum.

V medzinárodnom porovnaní je najvýznamnejším ukazovateľom vývoja predprimárneho vzdelávania percentuálny podiel počtu detí vo veku 3 – 6 rokov v materských školách na celkovom počte obyvateľov s trvalým pobytom tej istej vekovej kategórie. V Bratislavskom kraji dosahuje oficiálna zaškolenosť detí v MŠ 88 %. Nízky podiel detí absolvujúcich predprimárne vzdelávanie je zapríčinený aj

⁹ V rokoch 2015 – 2019 sa do Bratislavského kraja prisťahovalo ročne priemerne 500 detí vo veku predškolskej

tým, že tieto deti navštevujú zariadenia, ktoré nie sú zapísané v Sieti a tým pádom nie sú zaradené do oficiálnych štatistík. Odhadujeme, že aktuálna zaškolenosť detí vo všetkých zariadeniach starostlivosti o deti predškolského veku v kraji je minimálne na úrovni 93 % (obr. 5). Ide však o konzervatívny odhad, keďže pre zariadenia s chýbajúcimi údajmi stanovuje len minimálny počet žiakov.

Obr. 5. Porovnanie oficiálnej a odhadovanej zaškolenosti detí vo veku 3 – 6 rokov v Bratislavskom samosprávnom kraji v roku 2021

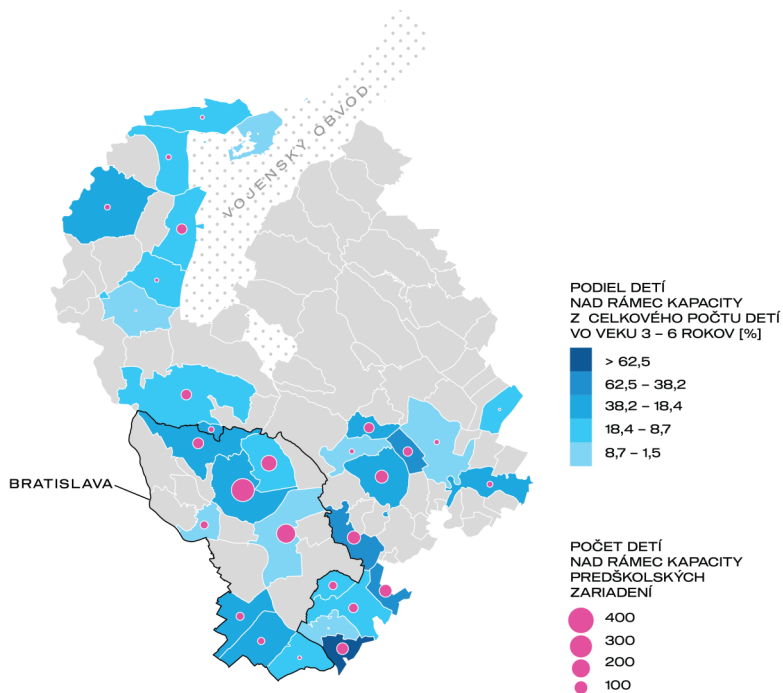
Zdroj údajov: CVTI (2020a), vlastný prieskum.

NÁVRH OPTIMÁLNEJ REDISTRIBÚCIE DO OBLASTÍ S VOĽNÝMI KAPACITAMI

Nedostatočné kapacity predškolských zariadení v niektorých obciach môžu do určitej miery pokryť zariadenia v iných obciach. Prezentovaný návrh pracuje so scenárom, ktorý popri materských školách zahŕňa aj mimosieťové zariadenia. Na obr. 6 môžeme vidieť, že ani tento variant nedokázal pokryť celkový dopyt pre deti v jednotlivých obciach, pričom problematická je najmä Bratislava a obce v jej tesnom zázemí. Dôležité je pritom spomenúť, že pri optimalizácii sme vychádzali len z dostupných údajov za Bratislavský kraj, a teda neboli zohľadnené obce, ktoré sa nachádzajú za hranicami sledovaného regiónu. Tie by mohli do určitej miery pokryť dopyt pre dochádzajúce deti, resp. deti rodičov dochádzajúcich za prácou mimo región. Taktiež je potrebné upozorniť, že modelované riešenie nie je schopné na základe nami dostupných dát postihnúť skutočné dochádzkové toky a ich efektívnosť. V realite každodenného života je bežné, že pre rodičov dochádzajúcich za prácou do Bratislavy, resp. regionálneho centra, je praktické vozit' dieťa aj na dlhšiu vzdialenosť, ktorú by model inak vyhodnotil ako nevýhodnú.

Model potreboval umiestniť celkovo 3 520 detí, ktoré žijú v obciach s nedostatočnou kapacitou predškolských zariadení. Dokázal však elokovať „len“ 1 412 detí z 54 obcí (obr. 7). Ani takéto optimalizované riešenie však nie je ideálne. Všetky modelované toky síce možno absolvovať do 18 minút cesty autom, avšak v litera-

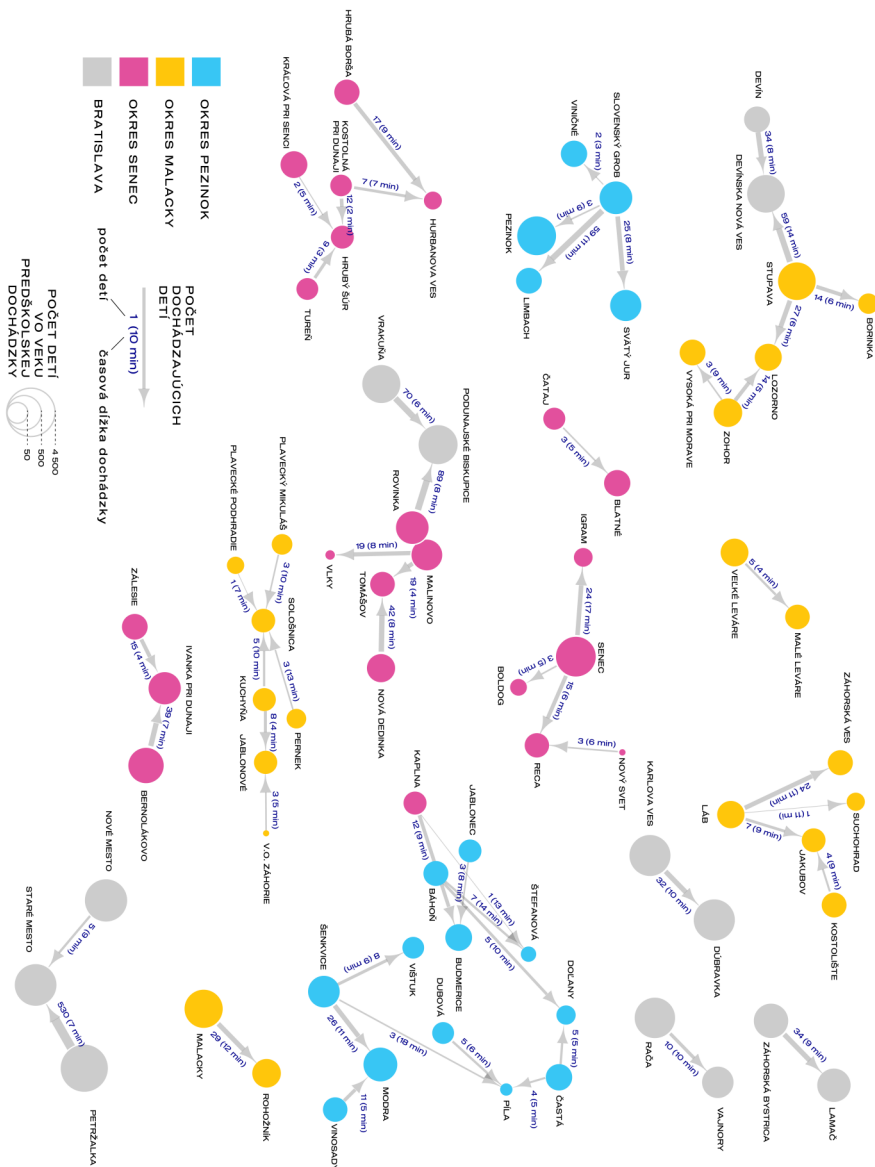
túre je dostupnosť predškolských zariadení spájaná skôr s dochádzkou na kratšiu pešiu vzdialenosť a materská škola je považovaná za esenciálnu sociálnu vybavenosť každej sídelnej lokality (Talen a Koscinsky 2014). Vzhľadom na to, že model hľadá miesto v susedných obciach, nie je túto podmienku možné naplniť. Ak je aplikovaná časová podmienka do 5 min na dochádzku automobilovou dopravou, možno presunúť len 97 detí. Na dochádzanie v rozmedzí od 5 do 10 minút autom by bolo odkázaných až 1 080 žiakov a ďalších 124 detí aj viac ako 10 minút. V modelovanom riešení (premiestnenie všetkých možných detí) však stále zostáva 31 obcí s nedostatočnou kapacitou, pričom najvyšší počet neumiestnených detí sa nachádza v mestských častiach Bratislavy (Nové Mesto, Ružinov a Rača) a v obciach Most pri Bratislave, Bernolákovo, Miloslavov a Hamuliakovo. Pre každú z týchto obcí chýba kapacita 100 a viac miest (napr. 381 v Novom Meste). V Hamuliakove chýbajú kapacity pre takmer dve tretiny všetkých detí (62,5 %) a v Moste pri Bratislave a Veľkom Bieli chýbajú miesta pre viac ako dve pätiny detí. V Miloslavove je to vyše jedna tretina, ale nedostatočné kapacity majú aj Bratislava-Jarovce, Marianka, Gajary a iné obce a mestské časti Bratislavy.

Obr. 6. Počet a podiel detí nad rámec kapacity predškolských zariadení v obciach Bratislavského kraja

Zdroj údajov: CVTI (2020a), vlastný prieskum.

Poznámka: Sivou farbou sú vyznačené obce, v ktorých je súčasná kapacita vrátane zariadení mimo siete dostatočná.

Obr. 7. Model optimalizovanej distribúcie detí do predškolských zariadení v Bratislavskom kraji (stav z roku 2020)
Zdroj údajov: CVTI (2020a), vlastný prieskum.

DÔSLEDKY ZAVEDENIA POVINNEJ PREDŠKOLSKEJ DOCHÁDZKY
A NÁVRH RIEŠENÍ

Stratégia zvyšovania podielu detí v materských školách prostredníctvom zavedenia povinného predprimárneho vzdelávania sa v Bratislavskom kraji javí ako značne problematická. Ohrozené sú deti, ktoré nemajú trvalé bydlisko v obci či mestskej časti a mladšie, hlavne 3-ročné deti. Výsledkom bude síce vysoká miera zaškolenosti 4- až 5-ročných detí, ale naopak, nízka miera participácie 3-ročných detí. Zároveň možno očakávať zvýšený záujem o umiestnenie dieťaťa do súkromných zariadení a zariadení starostlivosti o deti do 3 rokov (tzv. jasli), čo bude mať dosah na ekonomickú situáciu rodín. Otázkou je, koľko rodičov bude schopných finančne pokryť náklady spojené s dochádzkou do súkromných zariadení, ak nenaštane zásadnejšia zmena ich financovania¹⁰. Tiež sa dá očakávať, že existujúce MŠ pôjdu kapacitne na svoju hranicu. Výsledkom bude maximálny možný počet žiakov v triede, čím sa do istej miery ohrozuje kvalita výchovno-vzdelávacieho procesu, pri ktorom učiteľ stráca možnosť uplatnenia individuálneho prístupu k žiakovi.

Je zrejmé, že tesne pred účinnosťou novely školského zákona (september 2021) nie sú vytvorené podmienky, ktoré by zabezpečili prístup k predprimárnemu vzdelávaniu pre všetky deti predškolského veku. Štát nedokáže vytvoriť príležitosť navštevovať materskú školu pre všetky deti, ktoré o ňu prejavili záujem a kompetencie presúva na jednotlivé obce. Ako uvádza ZMOS (2020b), samospráva bola daná povinnosťou vytvárať podmienky na plnenie povinného predprimárneho vzdelávania bez zabezpečenia dostatočného počtu kapacít a bez finančného krytia nákladov spojených s ich výkonom. Nedostatok miest v materských školách môžu obce v súčasnosti riešiť niekoľkými spôsobmi: a) rozširovaním kapacít existujúcich materských škôl, t. j. zriaďovaním tried v existujúcich budovách MŠ, ak im to umožňuje priestorová situácia; b) vytváraním elokovaných pracovísk v nových priestoroch alebo (najčastejšie) v priestoroch základných škôl (ak tie majú nevyužitý priestor); c) zriaďovaním nových materských škôl (výstavba novej MŠ alebo tzv. kontajnerovej/modulovej MŠ). Vzhľadom na prognózy vývoja počtu obyvateľov (Šprocha et al. 2019b) a postupný pokles pôrodnosti od roku 2022 sa posledná možnosť nemusí javiť ako najvhodnejšia a je otáznou, do akej miery je efektívne prispôsobiť kapacity predškolskej infraštruktúry aktuálnym potrebám. To však neplatí pre mestské okresy Bratislavy a jej zázemia, ktoré uvedení autori až do roku 2040 označili ako oblasti s vysokým populačným potenciálom.

Od roku 2017 sa kapacity materských škôl navyšovali skoro výlučne zo zdrojov EÚ prostredníctvom Integrovaného regionálneho operačného programu (v rámci rezortu Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR), rovnako ako aj s využitím operačného programu Ľudské zdroje (Ministerstvo vnútra SR). Ministerstvo školstva prerozdeľuje zasa financie z verejného rozpočtu. V tejto súvislosti poukázal Najvyšší kontrolný úrad (NKÚ 2020) na roztrieštenosť financovania nových kapacít materských škôl, čo má vplyv aj na rozdielne nastavenie podmienok uchádzania sa o finančný príspevok (napr. výška dotácie na jedno vytvorené miesto, maximálna výška podpory, dĺžka udržateľnosti projektov a pod). Podľa NKÚ (2020) trvá rozšírenie kapacity škôlky z európskych zdrojov približne 20 mesiacov

¹⁰ V 2. štvrtroku 2021 bola priemerná nominálna mesačná mzda v Bratislavskom kraji 1 467 EUR (ŠÚSR 2021d). Mediánová nominálna mesačná mzda sa pohybuje odhadom ešte o 200 – 250 eur nižšie (Výboštok 2020, p. 96). Výška školného v súkromných zariadeniach v kraji sa pritom pohybuje v priemere okolo 400 eur bez stravného, čo nepochybne predstavuje značnú finančnú záťaž pre rodinu čo len s jedným dieťaťom.

a 14,5 mesiaca pri projektoch financovaných zo štátnej dotácie. V súčasnosti však neexistuje stratégia, ako dlhodobo financovať predškolské kapacity aj bez eurofondov.

V rámci prezentovanej analýzy boli zisťované aj postoje zástupcov jednotlivých samospráv, ktoré boli identifikované ako obce s nedostatočnou kapacitou MŠ. Z oslovených 54 obcí nám však odpovede poskytlo len 18 samospráv (33 %). Skutočnosť, že na dotazník reagovali najmä tie obce, ktoré pri riešení kapacity predškolských zariadení postupujú proaktívne, môže indikovať, že zvyšné obce sa k tejto téme stavajú skôr pasívne. Nízka návratnosť dotazníka nám neumožňuje vyhodnotiť zovšeobecňujúce závery, poskytuje nám však podklad pre identifikáciu aspoň niektorých stratégií. Identifikovali sme neformálne dohody alebo dohody vo forme všeobecne-záväzného uznesenia o umiestnení detí v susednej obci (3 obce); zazmluvnené projekty zvyšujúce kapacitu škôlok (16 obcí), resp. dohody s investormi nových rezidenčných štvrtí o vybudovaní potrebnej predškolskej infraštruktúry (2 obce); prípadne sa stratégie obmedzili len na vypracovanie krátkodobých analýz vývoja počtu detí predškolského veku (9 obcí), ktoré však nezohľadňujú deti, ktoré v obci bývajú, ale nie sú prihlásené na trvalý pobyt. Výsledkom aktivity viacerých obcí je skutočnosť, že v roku 2023 sa kapacity rozšíria minimálne o 640 miest, ani toto navýšenie však nebude stačiť na pokrytie očakávaného dopytu.

V situácii, ktorá nemá jednoduché a rýchle riešenia, vidíme nasledujúce východiská:

1) Umožnenie flexibilnejšieho poskytovania predprimárneho vzdelávania v rámci rôznych alternatívnych programov, a teda využitie existujúcich kapacít mimosieťových zariadení namiesto plošného budovania úplne nových zariadení. V tejto súvislosti je ale potrebné zabezpečiť kvalitu výchovno-vzdelávacieho procesu. Rozumným riešením by bolo nastavenie určitých podmienok, ktoré by museli nové zariadenia spĺňať nielen v zmysle priestorových podmienok a hygieny, ale predovšetkým v oblasti kvalifikovaného personálneho zabezpečenia a vypracovaného vzdelávacieho programu. Na strane druhej sa tiež domnievame, že súkromní poskytovatelia starostlivosti o dieťa by mali byť skôr dobrovoľnou voľbou rodičov a nie jediným východiskom chýbajúcich štátnych kapacít. V situácii nedostatku voľných miest je zmenšený aj výber na strane ponuky, čo obmedzuje nielen „manévrovací priestor“ rodičov, ale aj cenu služieb. Zvýšené nároky na (finančnú) dostupnosť súkromných škôlok môžu odradiť rodičov od zapojenia detí do predprimárneho vzdelávania. Súčasná neuroveda pritom potvrdzuje silnú súvislosť medzi chudobou a rastom mozgu v ranom vývoji dieťaťa, čo vedie k rozdielom v objeme šedej hmoty medzi deťmi v rodinách s rôznym sociálno-ekonomickým statusom (Hanson et al. 2013). Pokiaľ nebudú vytvorené dostatočné kapacity v štátnych zariadeniach, pre časť populácie s nižšími príjmami sa predprimárne vzdelávanie pravdepodobne stane nedostupným, čím sa môžu obmedziť možnosti sociálneho a kognitívneho rozvoja detí. Mohlo by sa zdať, že tento problém sa netýka rozvinutého bratislavského regiónu a že je to problém skôr vylúčených komunit stredného a východného Slovenska. Netreba však zabúdať, že aj zázemie hlavného mesta sa stáva útočiskom pre nezanedbateľné počty migrantov, ktorých z Bratislavy vytláčajú vysoké ceny nehnuteľností. Pre tieto sociálne skupiny, ktoré sú často zaťažené úvermi na bývanie, sú súkromné zariadenia starostlivosti o deti často nad ich finančné možnosti.

2) Zabezpečenie prístupu detí k predškolskému vzdelávaniu prostredníctvom zmeny systému financovania jednotlivých zariadení na normatívne (z podielových

dani obcí na účelovo viazané prostriedky na žiaka, resp. na jeho výchovu a vzdelávanie) alebo vo forme príspevku na vzdelávanie (školné, dopravu) pre tých rodičov, ktorí budú chcieť/musieť umiestniť v dôsledku nedostatku miesta dieťa do súkromného zariadenia s vyšším poplatkom. Ideálnym riešením by bola možnosť slobodného výberu predškolského zariadenia pre plnenie povinného predprimárneho vzdelávania podľa individuálnych potrieb dieťaťa.

ZÁVER

Slovensko má tretí najnižší podiel detí v materských školách zo všetkých členských krajín EÚ. Nízka zaškolenosť sa netýka len ekonomicky a sociálne deprivovaných regiónov, ale aj vyspelých častí krajiny, medzi ktoré patrí predovšetkým Bratislavský samosprávny kraj. Kým analýzy na úrovni štátnej správy a rôznych analytických útvarov pracujú len s údajmi o zariadeniach v Sieti škôl a školských zariadení, predkladaný príspevok zahŕňa aj početné mimosieťové (súkromné) zariadenia a tým prináša komplexnejší pohľad na problematiku dostupnosti predškolského vzdelávania. Môžeme konštatovať, že kapacity v predškolských zariadeniach v regióne pribúdajú, ale nie v dostatočnom množstve a dostatočne rýchlo. Nazdávame sa, že implementácia povinného predprimárneho vzdelávania pre deti od 5 rokov prinesie zvýšený tlak najmä na štátne zariadenia a rodičov mladších (3-ročných) detí, ktoré budú najviac ohrozené nedostatočnými kapacitami. V sektore predprimárneho vzdelávania totiž v súčasnosti nie sú v Bratislavskom kraji miesta pre približne 4 800 detí. Chýbajúcu kapacitu sieťových zariadení čiastočne vykrývajú súkromní poskytovatelia. Za predpokladu, že by materskú školu mali navštevovať všetky deti predškolského veku a v prípade, že od septembra 2021 bude umožnené poskytovať predprimárne vzdelávanie aj mimosieťovým zariadeniam, stále bude v kraji potrebné nájsť okolo 2 000 miest. Je zrejmé, že na zabezpečenie dostatočnej regionálnej kapacity je potrebná výraznejšia účasť štátu, ako aj odstránenie početných systémových nedostatkov (napr. financovanie priamo naviazané na počet detí). Dopyt po materských školách stimuluje ponuku súkromných zriaďovateľov, osobitne v ekonomicky vyspelom regióne hlavného mesta. Zdá sa, že bez umožnenia participácie súkromných poskytovateľov sa v krátkodobom horizonte nepodarí naplniť dostatočné kapacity. V príspevku sme sa pokúsili načrtnúť aj riešenie pre optimalizáciu redistribúcie detí do lokalít s voľnými kapacitami.

Problematiku dostačujúcich kapacít predškolských zariadení by sme však nemali redukovať iba na hľadanie optimálneho rozmiestnenia detí do oblastí s voľnými kapacitami. Táto otázka má aj viacvrstvové spoločenské dôsledky. Zaujímavým a určite efektívnym riešením by nepochybne bolo aj zohľadnenie dochádzkových tokov rodičov do zamestnania a individuálnych rozhodovacích stratégií pri výbere predškolského zariadenia. Niekoľko tzv. firemných škôlok už v hlavnom meste funguje aj v súčasnosti a nový školský zákon legislatívne ukotví aj zriadenie materskej školy na pôde vysokých škôl. Na strane druhej, umiestnenie dieťaťa do škôlky v lokalite bydliska prispieva k vytváraniu lokálnych sociálnych väzieb a k lepšej integrácii prisťahovalcov do prostredia obce. Posilnenie kapacít predprimárneho vzdelávania tak môžeme vnímať aj ako nástroj na podporu „zdravých“ komunít, osobitne v rýchlo sa transformujúcich suburbánných lokalitách.

Dostupnosť zariadení predprimárneho vzdelávania a následný prínos vysokej miery participácie detí v ňom sú nepopierateľné a deklarujú ho viaceré, už spomínané štúdie. Účasť detí na predškolskom vzdelávaní má pozitívny dosah nielen na

samotné deti, ale aj na demografický a ekonomický vývoj krajiny. Mieru dopytu po materských školách však určujú aj ďalšie sociálno-ekonomické faktory. Slovensko sa dlhodobo potýka s nízkou natalitou a rodinná politika sa stáva pravidelne témou spoločenskej diskusie, naposledy v súvislosti s návrhom Ministerstva financií SR (2021) podporiť natalitu zvýšením finančných prídavkov na dieťa. Tento návrh sa nevymyká z dlhodobej stratégie štátu, v rámci ktorej sa prarodinné politiky realizujú najmä cez priamu finančnú podporu (rodičovský príspevok, materská dovolenka, príspevok pri narodení dieťaťa, prídavky na dieťa, tehotenské a pod.). Domnievame sa však, že efektívnejším nástrojom na zvyšovanie (alebo aspoň udržanie) natality by boli skôr investície do dostupného predprimárneho vzdelávania, ktoré by umožnilo rodičom jednoduchšie zosúladienie rodinného a pracovného života, či vyššie zapojenie žien na trh práce. Vzhľadom na existujúci stav je však zrejme, že súčasne alebo v blízkej dobe dobudované zariadenia v plnej miere nepokryjú potreby všetkých detí s povinnou predškolskou dochádzkou. Preto je okrem vytvárania nových, prípadne rozširovania kapacít existujúcich materských škôl nevyhnutné venovať pozornosť kapacitám súkromných zariadení, ako aj zariadeniam starostlivosti o deti do troch rokov a uvažovať o efektívnom spôsobe ich začlenenia do oblasti predprimárneho vzdelávania.

Príspevok vznikol v rámci riešenia vedeckého projektu VEGA č. 2/0037/21 Priestorovo diferencované dopady a prejavy COVID-19 na Slovensku a projektu APVV-20-0432 Suburbanizácia: Komunita, identita a každodennosť.

LITERATÚRA

- CURRIE, J. (2000). *Early childhood intervention programs: What do we know?* Chicago (Joint Center for Poverty Research). Hillsdale NJ (Lawrence Erlbaum).
- CVTI (2020a). *Materské školy k 15.9. 2020*. Interné materiály. Bratislava (Centrum vedecko-technických informácií).
- CVTI (2020b). *Zoznam časových radov: materské školy, špeciálne materské školy a materské školy pri ostatných výchovných zariadeniach*. Bratislava (Centrum vedecko-technických informácií), [Online]. Dostupné na: https://www.cvtisr.sk/cvti-sr-vedeckakniznica/informacie-o-skolstve/statistiky/casove-rady.html?page_id=9724 [cit: 23-11-2020].
- CHAMBERS, B., CHEUNG, A., SLAVIN, R. E., SMITH, D., LAURENZANO, M. (2009). *Effective early childhood education programmes: A best-evidence synthesis*. Research Paper. Berkshire (CfBT Education Trust).
- EUROSTAT (2021). *Pupils from age 4 to the starting age of compulsory education at primary level, by sex – as % of the population of the corresponding age group. Online data*, [Online]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/educ_uoe_enra10/default/table?lang=en [cit: 10-4-2021].
- GOREY, K. M. (2001). Early childhood education: A meta-analytic affirmation of the short - and long-term benefits of educational opportunity. *School Psychology Quarterly*, 16, 9-30. DOI: 10.1521/scpq.16.1.9.19163.
- HALL, R., DRÁĽ, P., FRIDRICHOVÁ, P., HAPALOVÁ, M., LUKÁČ, S., MIŠKOLCI, J., VANČÍKOVÁ, K. (2019). Analýza zistení o stave školstva na Slovensku. Bratislava (To dá rozum, MESA 10), [Online]. Dostupné na: <https://analyza.todarozum.sk> [cit: 23-11-2020].
- HANSON, J. L., HAIR, N., SHEN, D. G., SHI, F., GILMORE, J. H., WOLFE, B. L., POLLAK, S. D. (2013). Family poverty affects the rate of human infant brain growth. *PLoS One*, 8. DOI: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0080954>

- HERICH, J., KOVÁČ, M. (2019). *Vývojové tendencie ukazovateľov materských, základných a stredných škôl: trendová analýza 2000 – 2018*. Bratislava (CVTI).
- HUDÁKOVÁ, J. (2016). Analýza stavu materských škôl na úrovni samosprávy a prognóza budúceho vývoja s dopadom na financovanie. In *XIX. mezinárodné kolokvium o regionálnych vedách, Čejkovice, Česká republika, 15. – 17. júna 2016*. Brno (Katedra regionálnej ekonomie a správy ESF MU Brno), pp. 489-496.
- IVP (2020). *Zoznam podnikateľských subjektov s kódom SK NACE 88.91.0*. Interné materiály. Bratislava (Inštitút vzdelávacej politiky).
- KAHANEC, M., PETRASOVÁ, A., RUSNÁK, J., RUSNÁKOVÁ, J. (2019). *Analýza vstupného monitoringu a hodnotenia cieľov, obsahu a aktivít realizovaných verejných politík vzhľadom k prístupnosti predprimárneho vzdelávania detí zo sociálne znevýhodneného prostredia*. Prešov (Občianske združenie Tobiáš), [Online]. Dostupné na: <https://oz-tobias.webnode.sk/dokumenty/> [cit: 23-11-2020].
- KUPERSMIDT, J. B., COIE, J. D., DODGE, K. A. (1990). *The role of poor peer relationships in the development of disorder*. In Asher, S. R., Coie, J. D. eds., *Cambridge studies in social and emotional development. Peer rejection in childhood*. Cambridge (Cambridge University Press), pp. 274-305.
- KALIYAPPAN, M., DHANASEKAR, S. (2020). Solving fuzzy transportation problems (ftp) using R software. *Journal of Critical Reviews*, 7, 4416-4420. DOI: 10.31838/jcr.07.19.518
- MAGNUSON, K., MEYERS, M., RUHM, C., WALDFOGEL, J. (2004). *Inequality in pre-school education and school readiness*. New York (Columbia University).
- MEDERLY, P., KRAJČÍR, Z., ADAMOVIČ, L., BIZOŇOVÁ, E., MAJER, J., SCHIMÍKOVÁ, A., SOTOLÁT, J. (2017). *Súčasný problém v regionálnom školstve a možnosti ich riešenia z pohľadu miest a obcí*. Bratislava (Združenie miest a obcí Slovenska).
- MF SR (2021). *Predstavili sme daňovú revolúciu: Podpora rodiny*. Tlačová správa MF SR zo dňa 14.11.2021. Bratislava (Ministerstvo financií SR), [Online]. Dostupné na: <https://www.mfsr.sk/sk/media/tlacove-spravy/predstavili-sme-danovu-revoluciu.html> [cit: 14-11-2021].
- MŠVVaŠ SR (2017). *Analýza situácie – kapacity materských škôl*. Bratislava (Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR), [Online]. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/analiza-situacie-kapacity-materskych-skol/> [cit: 10-4-2021].
- MŠVVaŠ SR (2018). *Národný program rozvoja výchovy a vzdelávania 2018 – 2027*. Bratislava (Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR), [Online]. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/17786-sk/narodny-program-rozvoja-vychovy-a-vzdelavania/> [cit: 10-4-2021].
- MŠVVaŠ SR (2020). *Záznam z tlačovej konferencie z 15. 10. 2020*. Bratislava (Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR), [Online]. Dostupné na: <https://www.facebook.com/minedu.sk/videos/334490634504318> [cit: 10-4-2021].
- NESTOROVÁ-DICKÁ, J. (2011). Transformácia siete predškolských zariadení v Košiciach po roku 1989. *Geographia Cassoviensis*, 2, 77-92.
- NKÚ (2020). *Rozšírenie kapacity predškolských zariadení: Správa o výsledku kontroly*. Bratislava (Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky), [Online]. Dostupné na: <https://www.nku.gov.sk/documents/10157/265201/96670-0-110.pdf> [cit: 6-5-2021].
- NOVOTNÝ, L., PREGI, L. (2019). Región len pre mladých a vzdelaných? Selektívna migrácia vo funkčnom mestskom regióne Bratislava podľa veku a vzdelania. In Šveda, M., Šuška, P., eds. *Suburbanizácia. Ako sa mení zázemie Bratislavy?* Bratislava (Geografický ústav SAV), pp. 134-156.
- OECD. (2001). *Starting strong. Early childhood education and care*. Paris (OECD).
- PIANTA, R. C., BARNETT, W. S., BURCHINAL, M., THORNBURG, K. R. (2009). The effects of preschool education: What we know, how public policy is or is not aligned with the evidence base, and what we need to know. *Psychological Science in the Public Interest*, 10, 49-88. DOI: <https://doi.org/10.1177/1529100610381908>
- PODOLÁK, P., ŠVEDA, M. (2019). Suburbanizácia len pre Bratislavčanov? Komponenty populačného vývoja zázemia Bratislavy v kontexte suburbanizačných procesov. In Šve-

- da, M., Šuška, P., eds. *Suburbanizácia: ako sa mení zázemie Bratislavy?* Bratislava (Geografický ústav SAV), pp. 107-130.
- RIGOVÁ, E., KOVÁČOVÁ, L., ŠEDOVIČ, M. (2020). *Predprimárne vzdelávanie detí zo znevýhodneného prostredia: Problémy zavedenia povinnej škôlky očami samospráv. Policy Brief*. Bratislava (Inštitút pre dobre spravovanú spoločnosť), [Online]. Dostupné na: <https://odperinky.sk/wp-content/uploads/2020/08/Policy-Brief.pdf> [cit: 23-11-2020].
- RÚVZ (2020). *Zoznam zariadení pre deti do 6 rokov veku v Bratislavskom kraji k 30. 11. 2020*. Interné materiály. Bratislava (Regionálny úrad verejného zdravotníctva).
- ŠPROCHA, B., BLEHA, B., GARAJOVÁ, A., PILINSKÁ, V., MÉSZÁROS, J., VAŇO, B. (2019a). *Populačný vývoj v krajoch a okresoch Slovenska od začiatku 21. storočia*. Bratislava (INFOSTAT – Výskumné demografické centrum, PRIF UK, Prognostický ústav SAV).
- ŠPROCHA, B., VAŇO, B., BLEHA, B. (2019b). *Kraje a okresy Slovenska v demografickej perspektíve: Populačná prognóza do roku 2040*. Bratislava (INFOSTAT – Výskumné demografické centrum, Centrum spoločenských a psychologických vied SAV).
- ŠVEDA, M., ŠUŠKA, P., eds. (2020). *Suburbanizácia 2. Sondy do premien zázemia Bratislavy*. Bratislava (Geografický ústav SAV).
- ŠUŠKA, P., ŠVEDA, M. (2020). Suburbanizácia ako priestorový prejav rekonfigurácie súkromného a verejného počas postsocialistickej tranzície: príklad obce Chorvátsky Grob. In Šveda, M., Šuška, P., eds. *Suburbanizácia 2. Sondy do premien zázemia Bratislavy*. Bratislava (Geografický ústav SAV), pp. 3-19.
- ŠVEDA, M., BARLÍK, P., PODOLAK, P. (2019). Koľko ľudí býva v zázemí Bratislavy? Odhad populačnej veľkosti obcí v zázemí Bratislavy s využitím lokalizačných údajov mobilnej siete. In Šveda, M., Šuška, P., eds. *Suburbanizácia: ako sa mení zázemie Bratislavy?* Bratislava (Geografický ústav SAV), pp. 187-203.
- ŠÚ SR (2020). *Vnútoraná migrácia 2000 – 2019*. Bratislava (Štatistický úrad Slovenskej republiky).
- ŠÚ SR (2021a). *Stav a pohyb obyvateľstva v období rokov 2000 – 2020*. Bratislava (Štatistický úrad Slovenskej republiky).
- ŠÚ SR (2021b). *Dokončené byty v období rokov 2002 – 2020*. Bratislava (Štatistický úrad Slovenskej republiky).
- ŠÚ SR (2021c). *Vekové zloženie obcí 2020*. Bratislava (Štatistický úrad Slovenskej republiky).
- ŠÚ SR (2021d). *Priemerná mesačná mzda zamestnanca národného hospodárstva v 2. štvrtroku 2021*. Bratislava (Štatistický úrad Slovenskej republiky).
- TALEN, E., KOSSCHINSKY, J. (2014). Compact, walkable, diverse neighborhoods: Assessing effects on residents. *Housing Policy Debate*, 24, 717-750. DOI: <https://doi.org/10.1080/10511482.2014.900102>
- THOMPSON, J., SONNENSCHNEIN, S. (2015). Full-day kindergarten and children's later reading: The role of early word reading. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 42, 58-70. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2015.11.005>
- TOLL, S. W. M., Van VIERSEN, S., KROESBERGEN, E. H., Van LUIT, J. E. H. (2015). The development of (non-)symbolic comparison skills throughout kindergarten and their relations with basic mathematical skills. *Learning and Individual Differences*, 38, 10-17. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.lindif.2014.12.006>
- VARSÍK, S. (2019). *Držím ti miesto. Analýza kapacít materských škôl pre 5-ročné deti*. Komentár 2/2019. Bratislava (Inštitút vzdelávacej politiky, Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR).
- VÝBOŠŤOK, J. (2020). *Priestorová divergencia a prehlbovanie nerovností v regiónoch Slovenska*. Dizertačná práca, Prírodovedecká fakulta UK v Bratislave, Bratislava.
- WOODWARD, L. J., FERGUSSON, D. M. (2000). Childhood peer relationship problems and later risks of educational under-achievement and unemployment. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 41, 191-201. DOI: 10.1017/S002196309900520X
- ZMOS (2020a). *ZMOS adresoval rezortu školstva zásadné pripomienky k aktuálnej novele zákona*. Bratislava (Združenie miest a obcí Slovenska), [Online]. Dostupné na: <https://>

www.zmos.sk/zmos-adresoval-rezortu-skolstva-zasadne-pripomienky-k-aktualnej-novele-zakona-oznam/mid/414056/.html [cit: 6-5-2021].

ZMOS (2020b). *Zákon o povinných škôlkach je podľa ZMOS-u v rozpore s ústavou*. Bratislava (Združenie miest a obcí Slovenska), [Online]. Dostupné na: <https://www.tyzden.sk/politika/61519/zakon-o-povinnych-skolkach-je-podla-zmos-u-v-rozpore-s-ustavou/> [cit: 6-5-2021].

Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon), [Online]. Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2008/245/20200701> [cit:6-5-2021].

Zákon č. 209/2019 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony, [Online]. Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2019/209/> [cit:6-5-2021].

*Michala Sládeková Madajová, Martin Šveda,
Ján Vybášťok*

WILL THERE BE A PLACE FOR ALL CHILDREN? CAPACITY OF PRE-SCHOOL FACILITIES IN THE BRATISLAVA SELF-GOVERNING REGION

Slovakia has the third lowest share of children in kindergartens of all EU member states. The low participation rate of children in pre-school education does not only belong to economically and socially deprived regions, but it also relates to developed parts of the country, including the Bratislava self-governing region. Migration and demographic shifts place tremendous pressure on preschool education, especially in the suburban zone of Bratislava. This region is struggling to find affordable child care that meets the needs of a growing population. The state-funded preschool facilities operate with limited human resources, insufficient public funding and they are unable to fully meet the growing demand. This has left space for private actors.

The paper aims to present accurate data on the capacity and availability of preschool facilities in the Bratislava self-governing region in terms of their spatial detail (municipal level) and completeness (not only official kindergartens but also private facilities providing care for children from three to six years of age). It might be stated that capacities in pre-school facilities in the studied region have been increasing over the last 10 years, but not in sufficient quantities and not fast enough. The Bratislava Region has the fewest number of kindergartens among all regions of Slovakia, but the highest number of private network facilities. At the end of 2020, there were 300 kindergartens (62 of their relocated workplaces) in the network of schools and school facilities, 207 of which are state-funded, 64 private, 13 church-funded and 16 were specialized kindergartens for children with disabilities. Nevertheless, the region has the highest number of off-network facilities that provide care for children from three to six years of age. A list of off-network facilities includes 151 records and was created by a combination of several sources. From 2010 to 2020, the capacity of kindergartens increased from approximately 20,000 seats to 26,750 places. Of these, private facilities from the network currently make up the capacity for around 3,040 children. The capacity of off-network facilities could not be reliably determined and was set to a minimal size of 10. The total estimated capacity of off-network facilities is over 2,800 places, however, in reality it is higher.

The compulsory pre-primary education for five-year-old children will increase the pressure, especially on state facilities and parents of younger (three-year-old) children, who will be most threatened by insufficient capacity. The Bratislava region is currently lacking approximately 4,800 preschool places. The lack of capacity is partially covered by off-network facilities. Assuming that all preschool children should attend kindergarten, and off-network facilities are allowed to provide pre-primary education from September 2021, it

will still be necessary to find around 2,000 places in the region. The question is how many parents will be able to cover the costs associated with attending private facilities if there is no shift in their funding.

Insufficient capacities of preschool facilities in some municipalities may be to some extent covered by facilities in other municipalities. We tried to outline a solution for optimizing the redistribution of children to locations with a free capacity. The model worked with a total of 3,520 children living in municipalities with insufficient preschool capacity. However, it could only allocate 1,412 children from 54 municipalities, within a distance of 18 minutes by car. Nevertheless, there are 31 municipalities with insufficient capacity remaining.

Obviously, greater state involvement is essential to ensure sufficient regional capacity, as well as to address numerous systematic shortcomings (e.g. funding directly linked to the number of children, education allowance). The solution would be in using the existing capacities of off-network facilities instead of building completely new facilities. In this context, however, it is necessary to ensure the quality of the educational process. A sensible solution would be to set certain conditions which the new facilities would have to meet not only in terms of space and hygiene, but especially in the field of qualified employees and developed educational programs.

Article first received: May 2021
Article accepted: October 2021